

**LIMBAJUL ȘTIINȚELOR
ȘTIINȚELE LIMBAJULUI**

**LĂCRĂMIOARA BERECHET
ALINA BUZATU
CRISTINA VALENTINA DAFINOIU**

**LIMBAJUL ȘTIINȚELOR
ȘTIINȚELE LIMBAJULUI**

**EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2019**

Colecția FILOLOGIE

Referenți științifici: Prof. univ. dr. Petre Gheorghe Bârlea
Prof. univ. dr. Paul Dugneanu

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Limbajul științelor : științele limbajului / coord.: Lăcrămioara Berechet, Alina Buzatu, Cristina Valentina Dafinoiu. - București : Editura Universitară, 2019

Conține bibliografie
ISBN 978-606-28-0869-3

I. Berechet, Lăcrămioara (coord.)
II. Buzatu, Alina (coord.)
III. Dafinoiu, Cristina Valentina (coord.)

81

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062808693

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2019
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021.315.32.47
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021.315.32.47 / 07217 CARTE / 0745.200.357
comenzi@editurauniversitara.ro
O.P. 15, C.P. 35, București
www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

A. Textul literar și științele interpretării. Didactica disciplinelor	11
BERECHET Lăcrămioara, <i>PERSPECTIVE ALE DIDACTICII COGNITIVE ÎN ABORDAREA TEXTULUI DESCRIPTIV</i>	13
BUZATU Alina, <i>FORME TEXTUALE HIBRIDE: REPERE DE INTERPRETARE</i>	27
CAP-BUN Marina, <i>ÎNCEPUTURILE TEATRULUI ROMÂNESC ȘI FORMAREA LIMBAJULUI ȘI METALIMBAJULUI SPECIFIC</i>	35
CÎTEIA Adriana, CACIOIANU Vasile, <i>STRUCTURI ARHETIPALE ȘI MODELE MATEMATICE ÎN ANTROPOLOGIA SPAȚIULUI SACRU</i> ...	53
CRĂCIUN Daniela, <i>LITERATURĂ ȘI ȘTIINȚĂ ÎN ITALO CALVINO – LE COSMICOMICHE</i>	68
MITCHIEVICI Angelo, <i>LIMBAJUL RATĂRII : CÂTEVA REFLECȚII CU PRIVIRE LA „ȘTIINȚA” RATĂRII</i>	77
B. Lingvistică, istoria limbii. Soluții didactice	95
CĂPRIOARĂ Cosmin, <i>ISTORIA LIMBII ȘI TRANSDISCIPLINARITATEA</i>	97
MIRON-FULEA Mihaela, <i>JONȚIUNEA INTERPROPOZIȚIONALĂ. REPERE TEORETICE ȘI APLICATIVE</i>	104
NICOLAE Florentina, <i>ABORDĂRI TEORETICE PRIVIND CIRCUMSTANȚELE TEMPORALE LATINEȘTI</i>	113
OANCEA Costin, <i>LINGUISTIC IMPERIALISM. TEACHING ENGLISH IN ROMANIA</i>	119

C. Știință și limbaj. Limba română ca limbă străină. Exerciții didactice	129
DAFINOIU Cristina-Valentina, <i>LIMBAJELE SPECIALIZATE ȘI ROLUL LOR ÎN PREDAREA RLS STUDENȚILOR STRĂINI DIN ANUL PREGĂTITOR</i>	131
PLATON Elena, <i>PREGĂTIREA INPUTULUI PENTRU EXERCITIILE DE RECEPTARE ÎN RLS – FIȘA TEXTULUI</i>	140
NEDELICU Veronica, PASCALE Laura, <i>STRUCTURI SPAȚIALE ȘI TEMPORALE ÎN LIMBA ROMÂNĂ CA LIMBĂ STRĂINĂ</i>	153
NASTASIU Silvia, BRANIȘTE Ludmila, <i>COMPETENȚA LINGVISTICĂ VERSUS COMPETENȚĂ DE COMUNICARE INTERPERSONALĂ MEDIC-PACIENT</i>	161
D. Științele educației. Perspective tematice	171
ENACHE Rodica Gabriela, <i>ROLUL ÎNVĂȚĂRII ACADEMICE ȘI SOCIALE ÎN DEZVOLTAREA COMPETENȚELOR PROFESIONALE ALE STUDENȚILOR</i>	173
FRUNZĂ Virgil, <i>ABORDAREA CREATIVĂ A CURRICULUMULUI EDUCAȚIONAL PRIN INTERMEDIUL TRANȘPOZIȚIEI DIDACTICE</i>	188
E. Lectura textului. Contribuțiile didactice ale doctoranzilor și ale cadrelor didactice din învățământul preuniversitar	199
ACHIM Filiz, <i>STRATEGII COGNITIVE ÎN ANALIZA TEXTULUI DESCRIPTIV</i>	201
ILEA (ROGOJINĂ) Cristina, <i>ÎNVĂȚAREA PRIN COOPERARE ȘI METODE DE PREDARE ÎN ROMÂNĂ CA LIMBĂ STRĂINĂ</i>	214
MIHAI (RUSU) Florentina-Gabriela, <i>PERSPECTIVE DIDACTICE COGNITIVE: COMUNICAREA VERBALĂ ÎN ERA DIGITALĂ</i>	222
ROATĂ Atena, <i>DECODAREA EXPRIMĂRILOR METAFORICE ÎN MICROSECVENȚE DIDACTICE</i>	236
ROTARU-TERTELEAC Nicoleta, <i>DIALOGUL HERMENEUTIC – MODALITATE DE CUNOAȘTERE TRANȘDISCIPLINARĂ</i>	245
STOICA Mădălina, <i>ONIRICUL LICHID. ELEMENTE DE TEORIE LITERARĂ ÎN POETICA SUPRAREALISTĂ A LUI PAUL PĂUN</i>	263

DESPRE VOLUM, PE SCURT

Volumul colectiv *Limbaajul științelor și științele limbajelor* propune un repertor tematic asociat unei problematici încă deschise în câmpul cercetării actuale și anume relația dintre limbaj, literatură, științe. Cea mai mare parte a studiilor îndosariate între copertele tomului exprimă cercetarea științifică a cadrelor universitare ale *Departamentului de Filologie română, limbi clasice și balcanice* din cadrul *Facultății de Litere a Universității „Ovidius” din Constanța*, constituindu-se ca rezultat științific al celor două centre de cercetare ale departamentului: *Metacogniție și transdisciplinaritate (M&T)* și *Studiile românești în context internațional (STUR)* precum și al unor colaborări cu prestigioase universități din țară.

Liniile interogației științifice cartografiază un spațiu de interes amplu, plecând de la observația neopozitiviștilor (K. R. Popper, 1934) conform cărora orice propoziție este influențată de teoriile unei epoci istorice care își construiește limbajul în funcție de experiențele acumulate, până la interesul asupra limbajului pornind dinspre gândirea matematică (G. Frege, 1893; B. Russel, 1948) ori dinspre algoritmi logicii (C. S. Peirce, 1966) sau de la operatorii științelor tari (R. Carnap, 1950; L. Wittgenstein, 1955), așadar de la sistematica limbajelor formale, denotative, codate, situate în afara oricărei expresivități creative furnizoare de echivoc semantic, până la comunicarea în cadrele textului literar, în care informațiile introduse sunt de natură subiectivă, polisematice, ambigue, extrase din inconștientul individual sau colectiv, obscure sau hermetice, dar modelând secundar realul (I.M. Lotman) și deopotrivă rescriind convențional simbolic inconștientul individual sau colectiv (J. Lacan, 1966), până la interpretarea limbajului în ordinea hermeneuticii instaurative, metodă revelatoare a unei dimensiuni ontologice inefabile ori mistice (P. Ricoeur, 1974; H. G. Gadamer, 1960; M. Eliade, 1975).

Limbaajul științei, ca limbaj logic, ideal, operațional, capabil să transmită fără rest rezultatele experiențelor observabile științifice se remarcă de asemenea, drept domeniu de interes în volumul colectiv *Limbaajul științelor și științele limbajelor*. Pe de altă parte, relativizarea limbajului prin ecuația variabilă sens-referință, sens-denotație, transferul obiectului și al metodei de cercetare în cadrele transdisciplinarității, poziționarea limbajului ca o condiție de posibilitate, un dialog între granițele disciplinelor și într-un

infraspațiu, angajând premisele unei rostiri unificatoare, dar vegheată disciplinat, precum și o ajustare a limbajului metafizic prin disciplina filozofiei lingvistice, toate aceste situații interdisciplinare deschid problematizări, propun soluții, ancorează perspective de interogare.

Perspectiva cognitivă transferată din aria de referință a psihologiei în planul semanticii, în aria de referință a pragmaticii și a didacticii, dar și a receptării oricărui tip de discurs deschide contexte de reflecție în studiile prezente în volum. Volumul propune scenarii de interogație teoretică și critică în ordinea disciplinelor integrate cognitivismului și a necesității de formare a unei minți disciplinate, creatoare, obișnuită să inoveze, să interogheze textul literar în structurile sale indicibile de adâncime, să reformeze scenariile narative, să rescrie simbolic, să probeze prototipicitatea și atipicitatea regimurilor de reprezentare (Alina Buzatu, Lăcrămioara Berechet, Achim Filiz). Rolul traducerilor în formarea limbajului și a metalimbajului teatral în veacul al XIX-lea (Marina Cap-Bun), dialogul integrator dintre limbajul matematic, metafizic, liturgic și limbajul filosofic pentru a imagina și explica spațiul sacru (Adriana Câteia, Vasile Cacioianu), literatura ca discurs organizator al tuturor limbajelor (Daniela Crăciun), istoria limbii din perspectiva conceptului de „transdisciplinaritate” (Cosmin Căprioară) descriu spațiul de interes științific al volumului.

În același timp, acest prim volum, sperând dintr-o serie mai amplă, deschide explorarea textului literar și în ordinea istoriei mentalităților și a ideilor, prin subtile și nuanțate reflecții asupra limbajului ratării și a „științei” ratării, modelate de codurile culturii și civilizației bizantine în spațiul literaturii românești (Angelo Mitchievici), decodarea limbajului oniric prin schemele cogitale ale poeticii acvaticului (Mădălina Stoica) precum și reperspectivări îndrăznețe ale funcționalismului jakobsonian, ale generativismului lingvistic și ale cognitivismului în contextul actual al infrastructurilor comunicaționale digitale (Florentina Rusu).

Modalitatea în care limbajul literaturii, grație unui demers didactic transdisciplinar, asociat cu dialogul hermeneutic în sens gadamerian, poate construi o identitate integrativă (Nicoleta Terteleac), surprinderea unor scenarii de perspectivă didactică, referitoare la decodarea exprimărilor metaforice în microsecvențe didactice (Atena Roată) conturează linii de interes interogativ științific.

Studiul limbii propune în volum problematica științelor despre limbaj, decupând nuanțat, teoretic și aplicativ, cu metode de investigare integrative, teme precum joncțiunea intrapropozițională (Mihaela Miron), abordări privind circumstanțele temporale latinești (Florentina Nicolae), problematica predării limbi engleze în România (Costin-Valentin Oancea), dar și limba română ca limbă străină. O serie de propuneri de larg interes

pentru domeniul amintit se regăesc în ramele volumului: rolul *inputului* în achiziția limbii a doua (L2) și pregătirea acestuia pentru exercițiile de receptare a textelor audio și scrise în româna ca limbă străină (Elena Platon), dezvoltarea competenței lingvistice în relația de comunicare medic-pacient (Silvia Nastasiu, Ludmila Braniște), structuri spațiale și temporale în limba română ca limbă străină și procesele de adaptare lingvistică la structurile comunicării culturale (Veronica Nedelcu, Laura Pascale), predarea limbajelor specializate și rolul acestora în procesul de achiziție a limbii române de către studenții străini din anul pregătitor (Cristina-Valentina Dafinoiu), învățarea prin cooperare și metode de predare în româna ca limbă străină (Cristina Ilea Rogojină).

Perspectivile actuale ale cercetării didactice sunt reprezentate în volum prin studii de anvergură științifică, privind rolul învățării academice și sociale în dezvoltarea competențelor profesionale ale studenților (Rodica Gabriela Enache) și abordarea creativă a curriculumului educațional prin intermediul transpoziției didactice (Virgil Frunză).

Aducem mulțumiri editorilor acestui volum (Alina Buzatu și Cristina Dafinoiu) precum și tuturor colaboratorilor, exprimându-ne totodată speranța aprofundării acestor linii de cercetare deschise de autori, eventual într-o serie de volume ale căror contribuții teoretice și aplicative să răspundă temei pe care volumul de față o propune: științele limbajelor și limbajul științelor.

Lăcrămioara Berechet

Textul literar și științele interpretării.

Didactica disciplinelor.

PERSPECTIVE ALE DIDACTICII COGNITIVE ÎN ABORDAREA TEXTULUI DESCRIPTIV

Lăcrămioara BERECHE
Universitatea „Ovidius” din Constanța
lacramioara.berechet@yahoo.com

Abstract: *The study proposes a series of cognitive scenarios in teaching the descriptive text, aiming at developing comprehension and interpretation skills of the descriptive text, so that the pupil or the student can grow from a novice to an expert. Among the benefits of cognitive teaching we highlight the development of an ethical, respectful, disciplined and creative mind. Organization, planning, evaluation, control and permanent reevaluation in the process of cognition represent the intelligent skills in the process of learning, from the perspective of cognitive teaching.*

Keywords: *descriptive text, cognitive teaching, intelligent skills, disciplined mind.*

Pledoaria pe care o facem în acest studiu este, în primul rând, pentru formarea unei minți disciplinate în procesul instruirii.¹ O minte disciplinată nu se limitează doar la înțelegerea discursului științific în tainele cărui se inițiază, ci, mult mai important pentru performanță, devine conștientă de modalitățile prin care își poate îmbunătăți performanța științifică. În al doilea rând, o minte disciplinată este și o minte sintetică, pregătită să recepteze și să evalueze informațiile din surse multiple, astfel încât acestea să capete sens pentru propria cercetare și, nu în ultimul rând, este o minte creatoare, obișnuită să inoveze, să pună întrebări noi și să ajungă la răspunsuri neașteptate. Disciplinarea minții are și alte efecte pozitive, conform teoriei lui Howard Gardner: aceasta construiește rețelele cognitive ale unei minți respectuoase, care acceptă diferențele și îi integrează pe *ceilalți*, angajând mai departe cartografierea unei minți etice, care proiectează cercetarea proprie în circuitul nevoilor societății în care trăiește.

¹ Howard Gardner, *Mintea umană: cinci ipostaze o pentru viitor*, București, Editura Sigma, 2007.

Cred că rolul definitiv în formarea acestui complex cognitiv, revine dascălului și capacității acestuia de a crea deprinderile unui constant proces de instruire care să contureze aceste coordonate ale minții disciplinate, la capătul cărora se regăsesc formarea competențelor și evident dezvoltarea performanței în procesul instruirii. Principiile didacticii cognitive² sunt creatoare în acest sens, deoarece se pleacă de la premisa că nu există inteligență în general, ci doar performanțe inteligente, activate individual în procesul instruirii, în consens cu tipul de inteligență predominant. În acest sens, inteligența, înțeasă ca performanță inteligentă, își redefineste pe parcursul învățării graficul performanței, fiind așadar, modificabilă. Didactica cognitivă se bazează pe teoriile învățării care urmăresc aprofundarea procesării informațiilor cu scopul de a forma deprinderi, reprezentări, cunoștințe relaționale și procedurale.

În acest scop, este vizat aspectul operațional al învățării, astfel că materialul primar este organizat riguros într-un set de reguli, care grupează informația în clase, categorii, prototipuri, ușor de procesat și de stocat în memoria de lucru și în memoria de lungă durată a neofitului, elev sau student. Pentru a înlesni procesul prin care neofitul ajunge un expert, cunoștințele, reprezentate lingvistic și manipulate pe baza unor reguli sintactice, semantice și pragmatice, sunt organizate în structuri cognitive de tipul: rețele propoziționale, rețele semantice, scheme cognitive și scenarii cognitive, care ajung să descrie parametrii tipici ai unor situații complexe de viață, actualizând astfel, simultan, atât formarea competențelor profesionale cât și a competențelor transversale.

Avantajul acestei teorii didactice este acela că formează cunoștințe procedurale, care activează deprinderea algoritmilor specifici de rezolvare a problemelor și implicit, posibilitatea de a înțelege și integra rezultatele în situații complexe din viață, prin prezentarea logică a unor succesiuni tipice de evenimente. În acest sens, aplicabilitatea scenariilor cognitive este practic nelimitată, profesorul având libertatea de a structura creativ scenarii cognitive, indiferent de obiectul pe care îl predă. Avantajul de neprețuit al acestei didacticii este că accentuează corect, transformarea novicilor în experți, înainte de a-și propune ierarhizări disfuncționale și inhibitive.

Performanțele inteligente se obțin prin modul specific de organizare a cunoștințelor, prin punerea în acțiune a unor strategii de rezolvare bazate pe algoritmi și euristici de transfer ale informației. Reflectarea asupra

² Studiul utilizează concepte, principii, strategii didactice, cu precădere din volumele: Florin Frumos, *Didactica. Fundamente și dezvoltări cognitive*, Iași, Editura Polirom, 2008. Mircea Mică, *Psihologie cognitive-modele teoretico-experimentale*, Iași, Editura Polirom, 1999. Elena Joița, *Educația cognitivă. Fundamente. Metodologie*, Iași, Editura Polirom, 2002.

procesului de învățare, din perspectiva didacticii cognitive, dezvoltă capacitatea de organizare, planificare, evaluare, control și reevaluare permanentă în procesul cunoașterii. Voi încerca să exemplific aceste principii printr-o strategie de instruire didactică ce are ca subiect descrierea ca discurs al reprezentării.

O primă algoritmizare a conținuturilor științifice în rețele propoziționale³ propune următoarele ancore operaționale, ca reguli de constituire: textul descriptiv se constituie ca un inventar de lexeme, o rețea verbală, centrată pe un cuvânt temă, cu funcție metonimică în raport cu întregul. Plasat la început, acest cuvânt, poate să servească drept titlu, ancorează lectura și induce interpretarea, în timp ce plasat la sfârșit emfaticizează lectura, aducând un surplus de emoție, legată evident de surpriza descoperirii obiectului descris. Orice reprezentare descriptivă actualizează, dintr-o perspectivă subiectivă sau obiectivă doar o referință parțială a obiectului, confirmă sau infirmă cunoștințele lectorului referitoare la obiectul descris, fără să închidă niciodată câmpul semantic al acestuia.

Următorul pas se referă la operatorii descriptivi, prezentați de asemenea în propoziții afirmative, construite clar. Cu ajutorul imaginilor, în descrierea literară, un descriptor înfățișează un fragment din realitate, pe care îl modifică în funcție de starea sufletească și de ideile care îl stăpânesc la un moment dat. În limbajul descrierii un rol important îl au imaginile, simbolurile, semnele, emblemele.

Emoția privitorului, *l'état d'âme*, impune un punct de vedere subiectiv asupra obiectului descrierii, atașează un sentiment, care deși nu poate dura, are puterea de a schimba fața realității, prin așa numita tehnică a deplasării semantice. Natura devine un cod subiectiv al unei dorințe reprimite ori visate sau un cod metafizic. Orientarea semiozică a textului descriptiv este impusă de transferul stării sufletești a privitorului asupra obiectului descris. Descriptorul se constituie de asemenea, ca operator temporal și spațial la acest nivel al textului. În concluzie, descrierea expresivă se prezintă ca depozitară a unui punct de vedere, cel al instanței auctoriale sau al celei actoriale, colorând textul cu luminile unei izotopii euforice sau cu umbrele unei izotopii disforice, în funcție de starea sufletească și de intenția argumentării.

Descrierea poate să aducă o schimbare de perspectivă asupra obiectului descris, pe care narativul o poate prelungi sau abandona, dar ajută cititorul să cunoască povestea de nespus a textului narativ sau să observe

³ Jean Michel Adam, André Petitjean, *Le texte descriptif*, Paris, Éditions Nathan, 1989. Studiul are în vedere analiza textelor descriptive din trei perspective diferite: semiotică, lingvistică și didactică. Conceptele teoretice sunt descrise în studiul nostru în conformitate cu teoriile celor doi prestigioși cercetători.

chipul secret al personajului, imaginea de dincolo de oglinda socială. Printr-o organizare strategică a discursului, instanțele descriptivului dublează textul narativ cu un alt text, pe care lectorul avizat trebuie să îl sesizeze și apoi să îl potențeze, performând o lume posibilă⁴, în dialog loial cu scenariile textului.

Printre strategiile de constituire și de argumentare ale descriptivului, se numără și modalitățile de inserție ale acestuia în textul narativ. Astfel descrierea se poate ancora în narativ prin *privire*, într-o descriere de tip *voir*. Este cea mai frecventă metodă de a integra textul descriptiv în corpul narativului. O altă modalitate de a introduce descriptivul este prin relatarea unei informații, într-o descriere de tip *dire*. Iar în descrierea de tip „faire” personajul este prezentat acționând direct asupra obiectului descris, cum se întâmplă în cazul celebrului scut al lui Ahile.

Conform cu o schematizare model, elementele descrierii se constituie ca aspecte ale obiectului descris și se organizează în secvențe lingvistice ordonate sinecdotic față de întreg. Această relație de includere între cuvântul titlu și expansiunea acestuia, sub forma unui inventar de termeni situați ierarhic, un nomenclator, asigură lizibilitatea textului, jucând un important rol cognitiv.⁵ Consituirea nomenclatorului presupune pe de o parte o selecție a termenilor și, pe de altă parte închiderea listei de termeni, în funcție de contractul cognitiv, pe care descriptorul îl realizează în raport cu obiectul descris. De asemenea selecția este impusă de reprezentările sociale, culturale, estetice ori afective, imagini despre lume, ale descriptorului.

În procesul său constitutiv, descrierea configurează progresiv reprezentări descriptive (Rd), ușor de reconstituit la o lectură liniară, care decelează secvențele descriptive într-o suită de macropropoziții înlănțuite sintactic, întotdeauna cu o anumită intenție impusă de către descriptor. În ceea ce privește Rd, aceasta poate fi dedusă în cadrul analizei, la nivelul unei micropropoziții descriptive (Mpd), având ca centru un obiect descriptiv (Ob.d), în legătură cu care se asertează un predicat calificativ (Pr.q), o proprietate sau un predicat funcțional (Pr.f), o acțiune descriptivă.⁶

⁴ Umberto Eco, *Limitele interpretării*, Constanța, Editura Pontica, 1995, Iași, Editura. Polirom, 2011.

⁵ Relativ la această sistematizare, tema titlu se constituie ca bază atât pentru macrostructura descriptivă, cât și pentru structurile secvențiale. La rândul său, nomenclatorul se construiește prin expansiunea semantică a temei titlu, astfel încât, fiecare secvență care îi urmează, un hponim, își include sensul în bază, considerată un hiperonim sau un arhilexem. Exemplu: corp (arhilexem): picior, talie, cap, gură, ochi (hponime).

⁶ Ex: Rd1: mare liniștită, în care „mare liniștită” = Mpd și imaginea ob, d., iar liniștită, funcționează ca Pq.

Coeziunea semantică a Rd funcționează și ca orientare argumentativă a textului, deoarece dezvoltă progresiv explicația temei, conform cu definiția de tip dicționar, în care rețeaua verbală se organizează în jurul unui cuvânt nucleu, la care se raportează metonimic. Într-o concluzie parțială, se poate observa că fiecare element al descrierii se explică prin elementele de vecinătate, care organizează procesul cunoașterii pe baza analogiilor stabilite între cuvântul de intrare și elementele expansiunii metalingvistice.

Analizând în diacronie evoluția textului descriptiv, Jean Michel Adam și André Petitjean disting tipologic patru modele descriptive, pe care le sistematizează în conformitate cu programele estetice ale epocilor culturale care le impun cu statut de strategii ale reprezentării: descrierea ornamentală, descrierea expresivă, descrierea reprezentativă și descrierea productivă.⁷

Descriptivul pare că întrerupe narativul, căutând un limbaj ideal, capabil să se substituie limbajului ordinar, dar procedează poetic. Structurile simetrice ale textului generează complexitatea semantică și dau, în ordinea valorii estetice (valoare supraordonatoare a textului literar), posibilitatea rescrierii textului, la nivelul interpretativ, prin varii trasee de lectură. Descriptivul completează simbolic narativul.

Povestea de nespus a textului narativ este relatată de către descriptiv, ca discurs al reprezentării, utilizând mecanismele asemănării, analogia fiind decidentul apropierei dintre lucruri, cu rol important în cunoaștere. Corpul lucrurilor se contaminează cu istoriile emoționale ale posesorului, asimilează sufletul descriptorului. Cel asemenea cheamă asemănătorul, lucruri și ființe se învecinează și se adaptează unor noi tipare de cunoaștere⁸ și fără prea mult ceremonial, descrierea impune narativului propria sintaxă.

O altă modalitate prin care lucrurile ajung să se reflecte, fără să aparțină unui spațiu comun este reduplicarea în oglindă sau emulația, întotdeauna elementul hard, situându-se în afara oglinzii, cerul de exemplu, se prezintă ca matrice arhetipală a elementelor terestre cu care se îngemănează.⁹ Descrierea literară, prin povestea inclusă, deschide

⁷ *Le texte descriptif*, Jean Michel Adam, Andre Petitjean, Paris, Éditions Nathan, 1989.

⁸ Michel Foucault, *Cuvintele și lucrurile*, București, Editura Univers, 1996.

⁹ Mircea Eliade, Georges Dumézil, Claude Lévi-Strauss, Jean-Pierre Vernant, Roger Caillois au demonstrat în ordinea unei fenomenologii a sacralului cum arhetipurile simbolice devin în ordinea cunoașterii oglinda alterității în ordinea unei ființe diadice pe care inconștient fiecare dorește să o realizeze interior. Simbolurile arhetipale care descriu ontologia visătorului, (simbolurile solare și lunare (semnele ființei diadice), acvatice, litice, telurice și marile complexe mitice ale vegetației, fecundității, feminității sacre) leagă complementariile, producând sens, preiau unele dintre funcțiile textului liric, ne referim la cunoașterea mediată prin imagini și simboluri, ameliorează raportul dintre eul subiectiv și lumea dată.

compensativ semantica textului narativ, creând iluzia că ființa umană își poate depăși limitele. Restabilește coerența dintre lucruri, cuvinte și oameni. Când lumea se rătăcește printre lucruri neînsuflețite, din spațiile imaginației creative străbate spre lucru o imagine asemenea care îl conduce spre elementul asemănător, care îl înglobează, îl însuflețește salvator. Și atunci un copac devine imaginea vieții, un fir de iarbă în lumina soarelui imaginea vegetalului însuflețit, o buruiună pe câmpia nesfârșită imaginea feminității nestăpânite, etc.

Simpatia, ca formă de asemănare este în perspectiva foulcauldiană, cea care atrage lucruri și stări emoționale, suscitând mișcarea neașteptată a acestora unele spre celelalte, deplasează lucrurile spre calități asemenea, focul spre soare, soarele spre ariditate sau spre moarte, aceasta din urmă spre pământ, către vegetal și fecunditate până când, din asemănare în asemănare totul devine oglinda Aceluiași. Ceea ce ține lucrurile în contururi precise, le desparte și le izolează este antipatia, reversul jocului luminos al simpatiei.¹⁰ Identitatea păstrându-se prin balansul constant dintre simpatie și antipatie, această regulă a cosmosului, explică asemănările, vecinătățile, analogiile, dă cheia tabloului universal, aparent diferit de la o epocă la alta, în realitate, combinând la nesfârșit șirurile asemenea și menținându-le la distanță, pe fundalul eternului Același, închis în sine.

Semiologia, această știință a semnelor, marchează primul plan al cunoașterii, deoarece tehnicile sale de lectură permit identificarea obiectului ca formă, dar și ca substanță, ca semnificat. Așadar, primul efort în cunoaștere este semiotic, planul al doilea, fiind ocupat de exegeza hermeneutică, cea care decriptează semnele, le arată sensul, le scoate din găoacea criptică spre luminosul „fanic”.

Iată *un prim exemplu* în acest sens, oferit de textul călinescian în termenii unei descrieri picturale, de tip ornamental cu inserții de suprasemnificare expresivă. Recunoaștem retorica genului prin identificarea acelor *locus amoenus*, locuri încântătoare, prezentate printr-o retorică a superlativului, îmbogățită cu o serie de clișee culturale preluate din canonul antichității greco-latine. Evident, este vorba de o descriere a unei călătorii la moșia lui Pascalopol.

Textul descriptiv este destul de compozit sub raportul tehnicilor instrumentate, deoarece incipitul este realizat în cel mai curat stil al reprezentării obiective, cu o circumscriere foarte exactă în spațiu și timp, cu binecunoscuta grijă pentru detaliul care creează efectul de real, cu același joc al complicității dintre ficțiune și factualitate:

¹⁰ Michel Foucault, op. cit., p.65.

„Moșia se afla la vreo cincisprezece kilometri depărtare de Ciulnița, în direcția Dunării, departe de linia ferată, fiind cam la jumătatea distanței dintre Călărași și Fetești. Câmpia era așa de plată și de întinsă, încât nu i se zărea nici o margine, (...) din cauza inundării întregului șes cu ovăzuri, contururile priveliștii se rotunjeau, și proporția dintre lucruri, din lipsa unei unități de măsură, devenea nebună.”¹¹

Recunoaștem din stilistica modelului clasic amintit hiperbola: „proporția dintre lucruri, din lipsa unei unități de măsură, devenea nebună”, ca semn al retoricii superlativului și un clișeu cultural, care dă ținută și amplitudine livrescă descrierii, demascând însă artefactul: „Un cal ieșit pe neașteptate în marginea câmpurilor părea gigantic, copilul care-l mâna din urmă cu o nua, un ciclop”.¹²

Dacă până aici lipsa supradeterminării marcată stilistic de absența predicatelor calificative și de preocuparea pentru exactitatea prezentării indică un centru ocular auctorial, în continuare perspectiva se schimbă, cel care privește este din nou Felix, actul descriptiv pierzând din autoritatea asertivă:

„Multă vreme, lipsa desăvârșită a oricărei așezări omenești dădea călătorilor impresia ieșirii din orice margine posibilă a civilizației și diforma noțiunea de timp. Era un ceas numai de când coborâse din tren și Felix se simțea pierdut de sute de ani pe locuri în care orice urmă de civilizație fusese distrusă de mult de soare și de ierburi.”¹³

Reprezentările descriptive, prin antrenarea acestora în macropropoziții, conturează coeziunea semantică a textului. Rolul interpretării este de a extrage din semioza disciplinată simbolic, sensurile sale de profunzime. Acestea sunt competențele de comprehensiune și interpretare ale disciplinei, pe care o minte disciplinată, capabilă de sintezele necesare interdisciplinar, dar și de angajarea în etica textului literar, le deschide înțelegerii valorice din aria competențelor transversale.

Astfel, izotopia rătăcirii de sine se accentuează prin predicatul funcțional „se simțea pierdut”, în timp ce sentimentul de dezintegrare sub povara forței solare și a vegetalului nestăpânit, trimis prin similitudine, la rolul devastator pe care, posibil, îl are pasiunea Otiliei asupra precarului echilibru sufletesc al lui Felix. Descrierea include poveștile pe care narațiunea nu le poate rosti niciodată atât de aproape de adevărul istoriei

¹¹ G. Călinescu, *Enigma Otiliei*, București, Editura Minerva, p. 88.

¹² Idem.

¹³ Idem.

private. Din nou asistăm la schimbarea lumii sub ochiul privitorului. Realul devine o haină a împăratului, văzută doar cu privirea ațintită lăuntric, în lumea emoțiilor trecătoare. Bărgănelul îi spune lui Felix povestea unei iubiri care dezintegrează ființa, o călăuzește dincolo de canoanele civilizației, departe de orice regulă, iar noi, cititorii avizați, ar trebui să anticipăm și din acest fragment descriptiv că opțiunea pentru această ipostază a feminității integrate osmotic în plămada lumii îl sperie pe Felix, dar îl și seduce în același timp, motiv pentru care (știm asta pentru că ne-o spune cu vocea-i autoritară naratorul), pentru că nu putea să stea cu Otilia, lui Felix îi plăcea să stea cu lucrurile ei. Dar asta este... o altă poveste, inclusă într-un alt fragment descriptiv...

Felix își caută propria identitate călătorind spre adâncurile ființei îndrăgostite. Oglindirea este magică și poate aduce vindecarea. Abisul sufletesc este proiectat în exterior prin imaginile feminității. În același registru al arhetipologiei feminine este descrisă „anima” eternă, vie, contradictorie, desemnând în sens larg tot ce are suflet, tot ce este viu. Sufletul este cel care dă viață materiei, el reprezintă „un demon distribuitor de viață care-și joacă jocul drăcesc deasupra și dedesubtul vieții umane”.¹⁴

Durerile de creștere ale sufletului care încearcă să scape de fricile nevăzute se vindecă prin experiențele directe în care cu mult curaj ființa devine conștientă că cea mai mare piedică în calea înțelegerii este ea însăși. Responsabilitatea pentru propria creștere, pentru urcușul greu al căutării de sine revine doar căutătorului, aici Felix. Și așa s-ar putea spune povestea lui Felix...

Descrierea este construită după tipicul clasic, în climax, pregătind cu metoda punctul culminant: cavalcada bivolilor negri:

„Colbul crescă ca o furtună și înnegri totul. În inima lui se zăriseră întâiele vite lungi, bituminoase, cu capul aplecat și adulmecător, ca al unor rinoceri, mergând ondulat, ca o barcă infernală pe Stix (...) brișca fu înconjurată de acești zei negri, care trăgeau din nări privind spre Otilia, confundând-o „cu o buruiănă înaltă”.¹⁵”

Din păcate, convenția modelului balzacian determină instanța narativă să preia focalizarea și să neutralizeze stilistic povestea inclusă opacizând mesajul. Tabloul are în prim-plan siluetele bituminoase ale bivolilor, asimilați prin comparație cu o uriașă barcă a infernului, angajând sufletele într-o călătorie fără întoarcere pe apele Stixului. În centrul acestei imagini se află conturul fragil al Otiliei asimilată, prin metaforizare cu „o

¹⁴ C. G. Jung, *În lumea arhetipurilor*, București, Editura Jurnalul literar, 1994, p.65.

¹⁵ Idem.